

Eski Anadolu Türkçesinin Şekil Bilgisi

EAT'nin morfolojik yapısı Genel Türkçenin dışında değerlendirilemez ve EAT çağdaş Oğuz grubu Türk lehçelerinin atası konumundadır. Bununla birlikte EAT, bugün örneğin Türkmenistan topraklarında konuşulan Türkmen Türkçesi ile karşılaştırıldığında aralarında birtakım farklılıkların olduğu görülecektir. Prof. Dr. Ali Akar bu farklılıkları 4 maddede toplamaktadır:

- Genel Türkçeden gelen ortak morfolojik (yapısal) özellikler.
- Anadolu'daki Oğuz boylarının yerli ağız özellikleri.
- Oğuzlarla birlikte Anadolu'ya göç eden diğer Türk boylarının dil özellikleri.
- Anadolu'da yeni oluşan yapılar.

İSİMLER

- İsim Yapım Ekleri:
- İsimden-isim Yapım Ekleri
- +An: Faruk Kadri Timurtaş'a göre bu ekin görevi pek belirgin değildir. Kalıplaşmış birkaç kelimedede kendisine rastlanan ve isimlerden çokluk bildiren isimler yapan bir ektir: *kızan* «*kızlar*», *oğlan*, *erenler* «*erler*».
- +CAk: Küçültme ve sevgi bildiren isimler yapar: *gökçek* «*iyi, güzel*», *yavricak* «*yavrucak*», *arucak* «*zayıfça*» vb.
- +cUk: Türkçenin küçültme, acıma ve pekiştirme bildiren eklerinden biridir. EAT metinlerinde de sıkça rastlanır: *oğlancuklar*, *gelinçüğüm* «*gelinciğim*», *azacuk* «*azıcık*», *sücücük* «*şarap*»...

İsimden-isim Yapım Ekleri

- +ÇI: Türkçenin en işlek meslek ve alışkanlık bildiren isimler yapan ekidir: *muştucu* «*müjdecî*», *yalançı*, *gemiçi*, *bekci*, *demürçi*...
- +DAş: Birliktelik ve ortaklık bildiren isimler yapar: *karındaş*, *yoldaş*...
- +IU: Eski Türkçenin +lığ/+lig ekinin sonundaki ğ/g ünsüzlerinin düşüp ek ünlüsünün yuvarlaklaşması sonucu ortaya çıkmış kullanım alanı geniş bir ektir: *öglü* «*akıllı*», *varlu* «*varlıklı*», *yaraklu* «*zırhlı*, *silahlı*»...
- +Ik: Soyut adlar ve yer adları yapan bir ektir. Genellikle düz ünlüye sahip olmasına rağmen dudak uyumuna girmiş (yuvarlak ünlülü) biçimlerine rastlamak da mümkündür: *artıklık* «*fazlalık*», *baylık* «*zenginlik*», *delülig* «*delilik*», *yavuzluk* «*kötülük*» gibi.

İsimden-isim Yapım Ekleri

- +rAk: EAT metinlerinde sık kullanılan bir ektir. İsimlerden karşılaştırma anlamı taşıyan sıfatlar yapar: *çokrak* «hepsi», *tizrek* «daha çabuk», *ilerürek* «daha ileri» *tatlurak* «daha tatlı». Bu ekin kullanımı 16. yüzyıldan sonra kaybolmuştur ancak ek Türkmen Türkçesinde günümüzde de kullanılmaktadır.
- +sl: (< ET. slg) Benzerlik, gibilik ifade eden bir ektir: *ayruksı* «ayrık gibi».
- +sUz: İsimlerden yokluk bildiren kelimeler türetir: *gözsüz* «kör, âmâ», *geñsüz* «dar», *suçsuz*, *hünersüz*.

- Fiilden-isim Yapım Ekleri

- - Aç: Fiillerden nitelik bildiren adlar yapar.

İşüñ açıla çün güleçdür yüzün (Süh.)

- - AgAn: Fiillerden alışkanlık ve süreklilik bildiren isimler yapar. Genellikle tek heceli fiillere eklenir: *depegen* «sürekli tepen (hayvan)», *süsegen* «sürekli boynuz vuran (hayvan)», *kesegen* kılıç
- -k/-Ak: Genellikle yer ve araç gereç adları türetir: *bıçak*, *batak*, *durak*.
- -(I)GAn: Fiillerden alışkanlık ifade eden isimler yapan bir ektir. Eski Türkçenin sıfat-fiil eki olan bu ek Oğuz grubu Türk lehçelerinde –An biçimine dönüşmüştür. Ancak birkaç kelimedede kalıplaşmış olarak –GAn biçimi yaşamaktadır: *çalışkan*, *dövüşken*, *yapışkan* gibi.

Fiilden-isim Yapım Ekleri

- -GU: İşlek bir ektir. Soyut adlar ve araç-gereç adları türetir: *çalğu* «çalgı», *sevgü*, *yiğü* «yiyecek».
- -Uk: Eski Türkçe döneminden beri görülen, daha çok sıfat türeten bir ektir: *açuk* «açık», *artuk* «fazla», *esrük* «sarhoş», *uyanuk* «uyanık», *yanuk* «yanık»...
- -K: Fiille ilgili bir yer veya araç adları yapar: *otlak*, *kapak*, *kuşak*.
- -mAk: Mastar ekidir. Yaşmak (<yaş- «gizlemek») «yüz örtüsü», yimek «yemek».
- -U: Eski Türkçedeki fiilden-isim yapım eki –Ug'deki /g/ ünsüzünün düşüp bağlantı ünlüsünün onun yerini almasıyla oluşmuştur. EAT'deki örnekleri: *saçığ>saçu*, *bilig>bilü* «bilgi», *tapıg>tapu* «ibadet». Türkiye Türkçesinde de bu ekle sonradan oluşturulmuş biçimler vardır: *sunu*, *sömürü*, *öneri* gibi.